

АНОТАЦІЯ

Кісіль Р.В. Етнокультурний потенціал розвитку територіальних громад Чернівецької області. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 10 Природничі науки за спеціальністю 106 Географія. – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Міністерство освіти і науки України, Чернівці, 2026.

Дисертаційне дослідження присвячене комплексному суспільно-географічному вивченню етнокультурного потенціалу громад Чернівецької області як територіально організованої системи матеріальних і нематеріальних надбань, культурних практик, етнокультурних ландшафтів та інституційних можливостей, що сформувалися в процесі історичного розвитку й можуть бути використані для збереження локальної ідентичності та забезпечення соціального, економічного, туристичного й іміджевого розвитку громад. Актуальність роботи визначається посиленням ролі територіальних громад в умовах децентралізації, необхідністю збереження культурної самобутності в умовах глобалізаційних, міграційних і воєнних трансформацій, а також потребою інтеграції етнокультурних ресурсів у стратегічне та просторове планування. Особливого значення ця проблематика набуває для Чернівецької області як прикордонного, поліетнічного і поліконфесійного регіону з високою концентрацією різнотипних об'єктів та проявів культурної спадщини.

Метою дослідження є поглиблення теоретико-методичних засад суспільно-географічного вивчення етнокультурного потенціалу, виявлення особливостей його формування, компонентної, територіальної та функціональної структури, оцінювання просторової диференціації та обґрунтування напрямів ефективного використання для розвитку територіальних громад Чернівецької області. Об'єктом дослідження є етнокультурний потенціал територіальних громад області, а предметом – суспільно-географічні особливості його формування, структури, територіального поширення та використання як чинника розвитку громад.

Методологічну основу становлять положення суспільної географії, географії культури, етногеографії, історичної географії, регіоналістики, географії населення, рекреаційної географії та просторового планування. У роботі використано системно-структурний, історико-географічний, порівняльно-географічний, статистичний, картографічний і геоінформаційний методи, методи класифікації та типізації, просторового й мережевого аналізу, а також прийоми геокодування, аналізу концентрації, доступності та побудови діаграм Вороного. Обробку й візуалізацію даних здійснено із застосуванням QGIS, GRASS GIS і Microsoft Excel.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні суспільно-географічного змісту поняття «етнокультурний потенціал територіальної громади», уточненні його компонентної структури, формуванні геопросторової бази етнокультурних об'єктів та виявленні особливостей їх концентрації і територіальної диференціації. Удосконалено методику суспільно-географічного дослідження етнокультурного потенціалу через поєднання статистичних, картографічних, геоінформаційних та інтегральних методів, класифікацію чинників його формування і трансформації, а також підходи до аналізу територіальної структури з урахуванням концентрації, доступності й зон просторового тяжіння етнокультурних об'єктів.

Практичне значення пов'язане з можливістю використання результатів у регіональному й місцевому плануванні, формуванні пріоритетів збереження і використання етнокультурної спадщини, розвитку культурно-пізнавального та етнічного туризму, підтримці локальної ідентичності та підвищенні привабливості територіальних громад. Матеріали дослідження можуть бути використані при розробленні стратегій розвитку громад, програм охорони культурної спадщини, туристичних маршрутів, культурних проєктів і територіальних брендів.

Дисертаційне дослідження пов'язане з науковою тематикою кафедри географії України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, зокрема з темою «Просторове планування і

трансформаційні процеси регіонального розвитку Карпато-Подільських областей України» (№ державної реєстрації 0121U100332). Результати дослідження використано Чернівецькою обласною радою при розробці положень Стратегії розвитку Чернівецької області на період до 2027 року, Програми економічного і соціального розвитку Чернівецької області на 2025 рік та підготовці заходів, пов'язаних із використанням культурної спадщини і посиленням ролі етнокультурних ресурсів у розвитку територій, а також в науковій роботі кафедри географії України та регіоналістики та при викладанні курсів на географічному факультеті Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи суспільно-географічного дослідження етнокультурного потенціалу територій» узагальнено наукові підходи до трактування понять «етнокультурні ресурси», «етнокультурна спадщина» та «етнокультурний потенціал», уточнено їх суспільно-географічний зміст і взаємозв'язки.

Уточнено компонентну, територіальну та функціональну структуру етнокультурного потенціалу, визначено основні просторові форми його організації та обґрунтовано культурно-відтворювальну, ідентифікаційну, меморіальну, освітню, сакральну, туристично-рекреаційну, економічну, іміджеву, соціально-інтеграційну й просторово-організаційну функції. Показано його роль у формуванні локальної ідентичності, розвитку туризму, креативних індустрій, підприємництва та територіального брендингу.

Обґрунтовано методику суспільно-географічного дослідження етнокультурного потенціалу територіальних громад, що поєднує теоретико-методологічний, інформаційно-інвентаризаційний, аналітичний, геопросторовий, типологічний і рекомендаційний етапи. Передбачено формування бази даних етнокультурних об'єктів і практик, статистичне та індексне оцінювання, картографування, аналіз концентрації й доступності, застосування ГІС-технологій та типізацію територіальних громад.

У другому розділі «Чинники та загальні закономірності формування

етнокультурного потенціалу територіальних громад Чернівецької області» систематизовано чинники його формування, збереження, трансформації та використання. Запропоновано їх класифікацію за характером, рівнем, тривалістю, напрямом впливу, керованістю та можливістю моніторингу. Виокремлено природно-географічні, історико-генетичні, демогеографічні, етномовні й конфесійні, соціально-економічні, політико-правові, культурно-символічні, комунікаційно-інформаційні, просторово-планувальні та трансформаційні чинники.

Встановлено, що сучасна територіальна диференціація етнокультурного потенціалу області зумовлена поєднанням прикордонного і транскордонного положення, природної неоднорідності, складної історико-географічної генези, міграційних процесів та етноконфесійної мозаїчності населення. Проаналізовано вплив демографічних змін, трудової й освітньої міграції, економічної спроможності громад, туризму та креативних індустрій на відтворення етнокультурних ресурсів.

Виявлено поліцентричний і мозаїчний характер просторової організації етнокультурного потенціалу Чернівецької області. Чернівці визначено головним поліетнічним культурним центром, Хотин – історико-фортифікаційним осередком, гірські громади – ядром гуцульського етнокультурного ареалу, а південні та південно-східні громади – територіями виразного румунського й молдовського культурного впливу.

У третьому розділі «Аналіз культурної спадщини територіальних громад Чернівецької області» здійснено компонентно-територіальний аналіз основних складових етнокультурного потенціалу. Досліджено житлову й господарську архітектурну спадщину, до якої віднесено палаци, замки, фортеці, історичну та традиційну житлову забудову, господарські й виробничі споруди. Встановлено суттєві відмінності між рівнем інвентаризації міської архітектури та традиційної сільської забудови, а просторову диференціацію проаналізовано в межах Буковинської Гуцульщини, українського й румуномовного ареалів Північної Буковини та Північної Бессарабії.

Окремими складовими розділу визначено сакральну спадщину та історичні кладовища, некрополі, поховання й меморіальні місця, що розглядаються як важливі елементи етнокультурної та конфесійної структури громад. Значну увагу приділено музейній мережі області, а саме удосконалено класифікацію музеїв, сформовано їх просторову базу та проаналізовано територіальні відмінності за показниками локалізації й забезпеченості населення музейними установами. Встановлено, що музеї виконують не лише зберігальну й освітню, а й репрезентативну, туристичну та комунікаційну функції.

Етнофестивальний рух досліджено як форму актуалізації матеріальної й нематеріальної спадщини. Систематизовано фестивалі за масштабом, тематикою, періодичністю й етнокультурною спрямованістю. Проведено аналіз традиційної їжі, вбрання, фольклору, ремесел, типізацію громад за рівнем етнокультурного потенціалу, а також SWOT- і PEST-аналіз, виокремлено проблеми та перспективи його використання.

Ключові слова: етнокультурний потенціал та його складові (матеріальна та нематеріальна спадщина), світова спадщина ЮНЕСКО, релігійний (конфесійний) та поліетнічний простір, ідентичність населення, етнографічні райони, туристичні ресурси, туризм і екскурсії (за видами), міграції населення, внутрішньопереміщенні особи, територіальне і просторове планування, децентралізація, територіальні громади, сучасна війна та післявоєнна відбудова України, знищення культурної спадщини та урбіцид, діаграма Вороного (ГІС, QGIS, ArcGIS).

ABSTRACT

Kisil R. Ethnocultural Potential for the Development of Territorial Communities of Chernivtsi Oblast. – Qualification research work presented as a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 10 Natural Sciences, specialty 106 Geography. – Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Chernivtsi, 2026.

The dissertation research is devoted to a comprehensive socio-geographical study of the ethnocultural potential of the communities of Chernivtsi Region as a

territorially organized system of tangible and intangible assets, cultural practices, ethnocultural landscapes, and institutional capacities that have been formed in the course of historical development and can be used to preserve local identity and ensure the social, economic, tourism-related, and image-building development of communities. The relevance of the study is determined by the increasing role of territorial communities under decentralization, the need to preserve cultural identity under globalization, migration, and wartime transformations, as well as by the need to integrate ethnocultural resources into strategic and spatial planning. This issue is of particular importance for Chernivtsi Region as a border, polyethnic, and multiconfessional region characterized by a high concentration of diverse objects and manifestations of cultural heritage.

The aim of the study is to deepen the theoretical and methodological foundations of the socio-geographical study of ethnocultural potential, to identify the specific features of its formation, component, territorial, and functional structure, to assess its spatial differentiation, and to substantiate directions for its effective use in the development of territorial communities of Chernivtsi Region. The object of the study is the ethnocultural potential of the territorial communities of the region, while the subject comprises the socio-geographical features of its formation, structure, territorial distribution, and use as a factor in community development.

The methodological basis of the study consists of the provisions of human geography, cultural geography, ethnogeography, historical geography, regional studies, population geography, recreational geography, and spatial planning. The study employs system-structural, historical-geographical, comparative-geographical, statistical, cartographic, and geoinformation methods, methods of classification and typology, spatial and network analysis, as well as geocoding techniques, analysis of concentration and accessibility, and the construction of Voronoi diagrams. Data processing and visualization were carried out using QGIS, GRASS GIS, and Microsoft Excel.

The scientific novelty of the research lies in substantiating the socio-geographical content of the concept of “ethnocultural potential of a territorial

community,” clarifying its component structure, creating a geospatial database of ethnocultural objects, and identifying the specific features of their concentration and territorial differentiation. The methodology of socio-geographical research into ethnocultural potential has been improved through the integration of statistical, cartographic, geoinformation, and integral methods, the classification of factors of its formation and transformation, as well as approaches to analysing its territorial structure with due regard to the concentration, accessibility, and spatial attraction zones of ethnocultural objects.

The practical significance of the study is related to the possibility of using its results in regional and local planning, in defining priorities for the preservation and use of ethnocultural heritage, in the development of cultural and educational as well as ethnic tourism, in supporting local identity, and in enhancing the attractiveness of territorial communities. The research materials may be used in the preparation of community development strategies, cultural heritage preservation programmes, tourist routes, cultural projects, and territorial brands.

The dissertation research is connected with the research activities of the Department of Geography of Ukraine and Regional Studies of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, in particular with the research theme “Spatial Planning and Transformational Processes of Regional Development of the Carpathian-Podilskyi Regions of Ukraine” (state registration No. 0121U100332). The research results were used by the Chernivtsi Regional Council in developing provisions of the Development Strategy of Chernivtsi Region for the period up to 2027, the Programme of Economic and Social Development of Chernivtsi Region for 2025, and in preparing measures related to the use of cultural heritage and strengthening the role of ethnocultural resources in territorial development, as well as in the research activities of the Department of Geography of Ukraine and Regional Studies and in teaching courses at the Faculty of Geography of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.

The first chapter, “Theoretical and Methodological Foundations of the Socio-Geographical Study of the Ethnocultural Potential of Territories,” summarizes scientific approaches to the interpretation of the concepts of “ethnocultural resources,”

“ethnocultural heritage,” and “ethnocultural potential,” and clarifies their socio-geographical content and interrelationships.

The component, territorial, and functional structure of ethnocultural potential is clarified, the main spatial forms of its organization are identified, and its cultural-reproductive, identification, memorial, educational, sacred, tourism and recreational, economic, image-building, social-integration, and spatial-organizational functions are substantiated. Its role in the formation of local identity, the development of tourism, creative industries, entrepreneurship, and territorial branding is demonstrated.

A methodology for the socio-geographical study of the ethnocultural potential of territorial communities is substantiated, combining theoretical-methodological, information-inventory, analytical, geospatial, typological, and recommendation stages. It provides for the creation of a database of ethnocultural objects and practices, statistical and index-based assessment, mapping, analysis of concentration and accessibility, the use of GIS technologies, and the typology of territorial communities.

The second chapter, “Factors and General Patterns of the Formation of the Ethnocultural Potential of Territorial Communities of Chernivtsi Region,” systematizes the factors of its formation, preservation, transformation, and use. Their classification is proposed according to the nature, level, duration, direction of influence, controllability, and possibility of monitoring. Natural-geographical, historical-genetic, demogeographical, ethnolinguistic and confessional, socio-economic, political and legal, cultural-symbolic, communication and information, spatial-planning, and transformational factors are distinguished.

It is established that the contemporary territorial differentiation of the ethnocultural potential of the region is determined by the combination of its border and cross-border position, natural heterogeneity, complex historical-geographical genesis, migration processes, and the ethnoconfessional mosaic structure of the population. The influence of demographic changes, labour and educational migration, the economic capacity of communities, tourism, and creative industries on the reproduction of ethnocultural resources is analysed.

The polycentric and mosaic nature of the spatial organization of the ethnocultural

potential of Chernivtsi Region is identified. Chernivtsi is defined as the main polyethnic cultural centre, Khotyn as a historical-fortification centre, the mountain communities as the core of the Hutsul ethnocultural area, and the southern and south-eastern communities as territories with pronounced Romanian and Moldovan cultural influence.

The third chapter, “Analysis of the Cultural Heritage of Territorial Communities of Chernivtsi Region,” presents a component-territorial analysis of the main components of ethnocultural potential. Residential and economic architectural heritage is studied, including palaces, castles, fortresses, historical and traditional residential buildings, as well as economic and industrial structures. Significant differences are identified between the level of inventorying of urban architecture and traditional rural development, while spatial differentiation is analysed within Bukovynian Hutsulshchyna, the Ukrainian and Romanian-speaking areas of Northern Bukovyna, and Northern Bessarabia.

Separate components of the chapter are devoted to sacred heritage and to historical cemeteries, necropolises, burial sites, and memorial places, which are considered important elements of the ethnocultural and confessional structure of communities. Considerable attention is paid to the museum network of the region: the classification of museums is improved, their spatial database is created, and territorial differences are analysed using indicators of localization and provision of the population with museum institutions. It is established that museums perform not only preservation and educational functions, but also representative, tourism-related, and communicative functions.

The ethnofestival movement is studied as a form of actualization of tangible and intangible heritage. Festivals are systematized by scale, theme, periodicity, and ethnocultural orientation. Traditional food, clothing, folklore, and crafts are analysed; communities are typologized according to the level of ethnocultural potential; SWOT and PEST analyses are conducted; and the problems and prospects of its use are identified.

Keywords: ethnocultural potential and its components (tangible and intangible

heritage), UNESCO World Heritage, religious (confessional) and multiethnic space, population identity, ethnographic regions, tourist resources, tourism and excursions (by types), population migrations, internally displaced persons (IDPs), territorial and spatial planning, decentralization, territorial communities, contemporary war and post-war reconstruction of Ukraine, destruction of cultural heritage and urbicide, Voronoi diagram (GIS, QGIS, ArcGIS).

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Наукова праця у виданні, включеного до переліку наукових фахових видань України (категорія А) та проіндексованого у наукометричній базі даних Web of Science Core Collection

1) Bezugly, V., Kostaschuk, I., Kisil, R., Yavorska, V., & Buyanovska, L. (2024). World heritage: Features, composition, and tourist significance. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 33(3), 440-452. DOI: 10.15421/112441. (Внесок авторів: Безуглий В.В. – обґрунтовано теоретичні засади дослідження Всесвітньої спадщини, узагальнено особливості її формування, структури та сучасного стану; Костащук І.І. – проаналізовано суспільно-географічні аспекти територіальної організації об'єктів Всесвітньої спадщини та їх значення для розвитку територій і туризму; Кісіль Р.В. – систематизовано склад і типологічні особливості об'єктів Всесвітньої спадщини, опрацьовано статистичні й просторові характеристики їх поширення; Яворська В.В. – проаналізовано регіональні особливості розміщення та туристичного використання об'єктів Всесвітньої спадщини, узагальнено їх роль у формуванні туристичної привабливості територій; Буяновська Л.Ю. – опрацьовано матеріали щодо історико-географічних передумов формування об'єктів культурної спадщини, їх територіальної репрезентації та значення у структурі світової культурної спадщини).

**Наукові праці у виданнях, включених до переліку наукових фахових
видань України категорії Б**

1) Kostaschuk, I., & Kisil, R. (2016). Confessional space and its structure in the context of human geography research. *Часопис соціально-економічної географії*, 20(1), 40-45. (Внесок авторів: Костащук І.І. – обґрунтовано суспільно-географічний зміст поняття «конфесійний простір», визначено його співвідношення з категоріями «релігійний простір», «релігійна сфера» та «конфесія»; Кісіль Р.В. – систематизовано структуру конфесійного простору, виокремлено її територіальну, галузеву та управлінську складові, охарактеризовано основні елементи територіальної організації конфесійного простору).

2) Костащук, І. І., & Кісіль, Р. В. (2021). Територіальна організація музеїв як об'єктів етнокультурного потенціалу Чернівецької області. *Географія та туризм*, 64, 42-53. (Внесок авторів: Костащук І.І. – удосконалено класифікацію музеїв, обґрунтовано їх місце у структурі етнокультурного потенціалу поліетнічного регіону та визначено значення для розвитку туризму; Кісіль Р.В. – сформовано базу даних музеїв Чернівецької області, проаналізовано їх територіальне розміщення та етнічну приналежність, здійснено розрахунок індексів локалізації і забезпеченості населення музеями та проведено групування територіальних громад).

3) Кісіль, Р. В. (2023). Етнофестивалі у Чернівецькій області як показники поліетнічної ідентичності та складові потенціалу розвитку громад. *Часопис соціально-економічної географії*, 35, 52-59. DOI: 10.26565/2076-1333-2023-35-05. (Внесок автора: Кісіль Р.В. – одноосібно обґрунтовано роль етнофестивалів у формуванні та репрезентації поліетнічної ідентичності Чернівецької області, досліджено просторово-часові особливості їх проведення, систематизовано фестивальні події та визначено їх значення як складової етнокультурного потенціалу і чинника розвитку територіальних громад).

4) Кісіль, Р. В., & Захарчук, І. В. (2025). Етнокультурний потенціал Чернівецької області в перцепційному вимірі її геопростору. *Науковий вісник*

Чернівецького університету: *Географія*, 853, 143-151. DOI: 10.31861/geo.2025.853.143-151. (Внесок авторів: Кісіль Р.В. – проаналізовано етнокультурний потенціал Чернівецької області, визначено його поліетнічні особливості та роль культурних практик і етнофестивалів у формуванні регіонального іміджу й розвитку територіальних громад; Захарчук І.В. – обґрунтовано застосування перцепційно-географічного підходу, проаналізовано ментальні образи території та просторову ідентичність населення, опрацьовано результати перцепційного дослідження і контент-аналізу культурних подій).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1) Кісіль, Р. (2021). Історико-географічні особливості формування етнокультурного потенціалу Чернівецької області. У *Регіон – 2021: Суспільно-географічні аспекти: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців* (с. 37-38). Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

2) Костащук, І., & Кісіль, Р. (2021). Етнокультурний потенціал Чернівецької області як важливий аспект регіонального розвитку. У *Географічна наука та освіта: Перспективи й інновації: Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції* (с. 64-67). (Внесок авторів: Костащук І. – обґрунтовано значення етнокультурного потенціалу в системі чинників регіонального розвитку та визначено основні напрями його суспільно-географічного дослідження; Кісіль Р. – охарактеризовано складові етнокультурного потенціалу Чернівецької області, проаналізовано їх територіальні особливості та можливості використання у розвитку регіону).

3) Костащук, І., & Кісіль, Р. (2021). Фестивалі міста Чернівці як складові його етнокультурного потенціалу та поліетнічної ідентичності. У *Регіон – 2021: Суспільно-географічні аспекти: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (с. 146-148). Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. (Внесок авторів: Костащук І. – обґрунтовано роль фестивального руху у формуванні етнокультурного потенціалу та поліетнічної ідентичності

міста; Кісіль Р. – систематизовано фестивальні події Чернівців, охарактеризовано їх етнокультурну спрямованість і визначено значення для репрезентації культурного різноманіття та туристичної привабливості міста).

4) Кісіль, Р. (2024). Роль етнокультурного потенціалу в розвитку територіальних громад. У *Географія, картографія, географічна освіта: Історія, методологія, практика: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, присвяченої 90-річчю з дня народження професора Ярослава Жупанського* (с. 285-287). Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.

5) Костащук, І., Вієру, І., & Кісіль, Р. (2025). Етнічна структура населення Північної Буковини в першій половині ХХ століття. У *Регіональні дослідження України: Інтеграція традицій і інновацій (на відзначення 30-ї річниці заснування кафедри географії України): Матеріали Всеукраїнської наукової конференції* (с. 32-36). Київський національний університет імені Тараса Шевченка. (Внесок авторів: Костащук І. – обґрунтовано історико-географічні передумови формування етнічної структури населення Північної Буковини; Вієру І. – проаналізовано динаміку та територіальні особливості розселення основних етнічних груп регіону в першій половині ХХ ст.; Кісіль Р. – систематизовано статистичні дані щодо етнічного складу населення, здійснено їх порівняльно-географічний аналіз та узагальнено просторові відмінності етнічної структури території).

6) Кісіль, Р., & Гелка, О. (2025). Етнокультурний потенціал як чинник розвитку іміджу територіальних громад Чернівецької області. У *Географія, картографія, географічна освіта: Історія, методологія, практика: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 150-річчю заснування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та 35-річчю створення кафедри географії України та регіоналістики* (с. 239-242). Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. (Внесок авторів: Кісіль Р. – обґрунтовано роль етнокультурного потенціалу у

формуванні іміджу територіальних громад Чернівецької області та визначено основні напрями його використання у територіальному брендингу; Гелка О. – проаналізовано етнокультурні ресурси окремих громад, узагальнено їх іміджеформувальні характеристики та можливості використання для підвищення туристичної привабливості територій).